

تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر نگرش جوانان به جرم (در کانون اصلاح و تربیت کرج)

ذبیح‌اله صدفی^۱

محمد ولیزاده کولیوند^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۱/۲۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۲/۳

هدف از این مقاله، تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر نگرش جوانان به جرم بر مبنای نظریه آیسک آیزن و مارتین فیشباین می‌باشد. بر مبنای روش‌شناسی تحقیق با تکیه بر روش تحقیق پیمایشی و با استناد بر تکنیک مصاحبه کتبی (پرسشنامه محقق ساخته بر مبنای طیف رنسیس لیکرت) سعی گردید با مراجعه به کانون اصلاح و تربیت استان البرز (به روش نمونه‌گیری متناسب با محیط تحقیق و برآورد حجم نمونه به کمک جدول مورگان)، از تعداد ۸۳ نفر جوانان (پسر) بزهکار با ۷۳ نفر مصاحبه شود. براساس تحلیل رگرسیون چندگانه و معادله مجذور رگرسیون، ۵۵ درصد تغییر در نگرش به جرم، با تأثیر بهم پیوسته معاشرت‌های ترجیحی، محل جرم و انگیزه مهاجرت، قابل تبیین است. لذا ۳۰ درصد این مقدار مربوط به سهم (مثبت/افزایش) معاشرت‌های ترجیحی، ۱۷ درصد مربوط به سهم (مثبت/همین شهر) محل جرم، و ۷ درصد مربوط به سهم (مثبت/جمعی) انگیزه مهاجرت است. بنابراین با تأکید بر مکانیزم‌های جامعه‌پذیری (خانواده، مدرسه، گروه دوستان، سازمان‌ها و رسانه‌ها) و با ایجاد سرانه ورزشی، مکان‌های تفریحی، کتابخانه‌ها، فرهنگسراها، هیئت‌های مذهبی و آموزش‌های مناسب تبلیغاتی از طریق بیلبوردها، مراکز خرید، پاساژها، و نظایر آن می‌توان به فرآیند پیشگیری از جرم پرداخت.

واژگان کلیدی: نگرش به جرم، معاشرت‌های ترجیحی، ازهم گسیختگی اجتماعی، محل جرم و انگیزه مهاجرت

E-mail: zsadafi@yahoo.com

^۱ استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، زنجان، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناس ارشد، رشته حقوق، گرایش جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زنجان، زنجان، ایران

طرح و بیان مسئله تحقیق

دنیای امروز را برخی دنیای در حرکت نام نهاده‌اند. خاستگاه جغرافیایی انسان‌ها در بیشتر موارد، جغرافیای اقامت آنان نیست. بسیاری در خلال زندگی چندین بار تغییر مکان می‌دهند. این جابجایی‌های مستمر بر همه ارکان حیات اجتماعی تأثیر می‌گذارد؛ از آن جمله است جرم و جنایت. مهاجرت از جهات گوناگون بر جرائم تاثیرگذار است:

۱. از جهتی جابجایی‌های مستمر موجب می‌شود روابط انسان‌ها بعد سطحی و فضایی یابد و از ابعاد طولی و تاریخی آن کاسته شود. بدینسان زمانی که انسان‌ها در یک منطقه تولد می‌یابند و همانجا حیات می‌گذرانند، روابط آنان عمیق‌تر، دقیق‌تر و وسیع‌تر است.

۲. انسان‌ها در درون شهرهای بزرگ، همواره در پیرامون خود میلیون‌ها انسان را می‌بینند، حال آنکه خود تنها از همه انسان‌ها در خلال تاریخ هستند (انبوه تنها^۱). لذا هر قدر به حلقه‌های مرکزی شهر نزدیک می‌شویم، به همان نسبت توده‌های انسانی گسترده‌ترند و به همان نسبت نیز این مراکز پناهگاه مناسب بزهکاران است. بنابراین، با بروز کاستی در ابعاد روابط انسانی مهاجرت، زمینه‌های جرم پیدا می‌شود و انسان ناشناخته، فاقد هویت، گمنام و با روابطی سطحی و زودگذر بیشتر وسوسه ارتکاب جرم را خواهد داشت.

۳. مهاجرت‌های وسیع جغرافیایی، بخصوص زمانی که یکباره و به طور دسته‌جمعی بروز می‌کند موجبات سرگردانی انسان‌ها را در شهرهای بزرگ فراهم می‌کند. از آن جا که امکان جذب درست همه مهاجران در مشاغل نیست، لذا بسیاری از روی استیصال و ناخواسته، راه جنایت را در پیش می‌گیرند.

۴. مهاجرت در بیشتر موارد، موجبات بروز انتظارات تازه را فراهم می‌سازد. یک مهاجر در خاستگاه خود زندگی ساده‌ای دارد و از امکانات محدود رفاهی نیز برخوردار است، اما چون در پیرامون خود کمتر امکان یا وسیله دیگری می‌بیند، به همان رضایت می‌دهد. حال آنکه همان مهاجر، زمانی که به شهری بزرگ راه می‌یابد و در آن رحل اقامت می‌افکند و با شرایط زندگی جدیدی آشنا می‌شود، به همان نسبت نیز آستانه انتظار در او، بالا می‌گیرد و از نظر روانی به نوعی احساس حرمان^۲ دچار می‌شود.

۵. در مهاجرت و جابجایی مستمر انسان‌ها بخصوص آنگاه که برد فرهنگی مهاجرت بالاست و فرد از فرهنگی به فرهنگ دیگری مهاجرت می‌کند، کار انطباق آسان نیست. گاه فرآیند انطباق بسیار طولانی و گاه

---

¹ The lonely crowd

² Frustration

اصلاً امکان پذیر نیست. در چنین شرایطی، فرد دچار نوعی بحران هویت می‌شود. از جانبی از روستای اولیه دور مانده، از جانب دیگر با زندگی جدید احساس تنهایی می‌کند. همین امر بر پیدایش شخصیت دوگانه^۱ و بطور کلی آسیب‌های شخصیت اثرگذار خواهد بود و به نوعی انسان بی‌ریشه برمی‌خوریم که امکان همانندگردی^۲ یا فرهنگ‌پذیری^۳ را نیافته و در نوعی خلاء روانی به سر می‌برد. تمامی این فراگردها بر بسط جرم و رفتار آسیبی و انحرافی اثرگذار خواهد بود.

۶. در مهاجرت فرد بر اثر نوعی لرزه روانی ناشی از جابجایی فرهنگی و متعاقب جابجایی جغرافیایی و به ویژه قرار گرفتن در گروه وسیع مهاجران، دچار بحران ذهنی و تزلزل میانی وجدان اخلاقی می‌شود. از این رو، به هنگام بی‌چیزی و احساس نیاز، راه‌های انحرافی او را سخت در وسوسه قرار می‌دهد. بنابراین به نظر می‌رسد مهاجرت در بسط جرایم چه از نظر کمی و چه از نظر کیفی آثاری عمیق بر جای می‌نهد و همین تأثیر و شناخت آن ضرورت چنین تحقیقی را مشخص می‌دارد.

استان البرز با مرکزیت کلانشهر کرج، از ابعاد خاص اجتماعی و فرهنگی برخوردار است و مهاجرپذیر بودن و نزدیکی آن با پایتخت موجب شده خرده فرهنگ‌های متفاوت در آن رشد یابد. وجود حاشیه‌نشینی و تراکم جمعیت باعث رشد نسبی جرائم فردی و انحرافات در این کلانشهر شده است. مطابق آمارهای رسمی، تعداد کل افراد ساکن در شهرستان کرج که کمتر از ۲۰ سال سن داشته‌اند، ۲۷/۲ درصد از کل جمعیت واجد مسئولیت کیفری را تشکیل می‌دهند. لذا بررسی طبقات پنجگانه جرایم ارتكابی این گروه (گروه سنی کمتر از ۲۰ سال شهرستان کرج) نشان می‌دهد که جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی با داشتن حدود نیمی از کل جرایم آنان دارای میزان حداکثری می‌باشد.^۴ اِرل رابینگتن و مارتین واینبرگ^۵ در اثرشان با عنوان "رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی"، معتقدند که رویکردهای تئوریک جامعه‌شناختی^۶ عمدتاً شامل ایده راهبر اصلی است که مفهوم سازی و تجزیه و تحلیل مسائل اجتماعی، از این دیدگاه‌ها پیروی می‌کنند. در عین حال منعکس‌کننده مجموعه خاصی از ایده‌ها و فرضیه‌های مربوط به طبیعت مخاطبان و جامعه یا نظام اجتماعی نیز می‌باشند. در واقع، از این منظر همواره دو سؤال اساسی نزد جامعه‌شناسان و جرم‌شناسان به ویژه متقدمان در بررسی مسائل اجتماعی مطرح بوده است: اولاً، در

---

¹ Dual personality

² Assililation

³ Acculturtaion

⁴ www.sci.org.ir

⁵ E. Rubington & M. Weinberg, 1999

⁶ Sociological Approach

خصوص یگانگی و نظم اجتماعی^۱ چه چیزی مخاطبان را به عنوان اعضای نظام اجتماعی به هم پیوند می‌زند و جامعه را به کار می‌اندازد؟ ثانیاً، نظام اجتماعی در خصوص فرآیند توسعه و تغییر اجتماعی^۲ به کدام سو می‌رود و جامعه چگونه حرکت می‌کند؟ در جمع‌بندی دیدگاه‌های تئوریک در بررسی مسائل اجتماعی، جهت پاسخ‌گویی به دو سؤال اساسی یعنی نظم و تغییر، در جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی در قالب تعاریف، علت‌ها، شرائط، پیامدها، راه‌حل‌ها، می‌توان به رویکردهای هفتگانه ذیل اشاره نمود (رابینگتن و واینبرگ، ۱۳۸۲: ۲۱-۱۵ و ۲۷۷):

۱. در رویکرد آسیب‌شناسی اجتماعی^۳، بر مخاطبان تأکید می‌شود. لذا در این رویکرد، مخاطبان با اتکا بر قانون به واکنش‌های اجتماعی می‌پردازند.
  ۲. در رویکرد بی‌سازمانی اجتماعی^۴، بر قوانین و مقررات اجتماعی تأکید می‌شود. لذا در این رویکرد، تولیدکننده اصلی نقش‌های اجتماعی مخاطبان، قوانین و مقررات اجتماعی هستند.
  ۳. در رویکرد کجرفتاری^۵، بر نقش‌ها و موقعیت‌های اجتماعی تأکید می‌شود. لذا در این رویکرد، اصولاً نقش‌های کجروانه و قانون شکنانه مخاطبان موجب تسریع واکنش‌های اجتماعی می‌شوند.
  ۴. در رویکرد آنگزنی^۶، تنها بر واکنش‌های اجتماعی تأکید می‌شود. لذا در این رویکرد، معمولاً نقش‌های کجروانه و قانون شکنانه مخاطبان پیامد اصلی واکنش‌های اجتماعی محسوب می‌گردند.
  ۵. در رویکرد تضاد ارزش‌ها^۷، بر ارزش‌ها و منافع اجتماعی تأکید می‌شود. لذا در این رویکرد، تولیدکننده قانونی نقش‌های اجتماعی مخاطبان، ارزش‌ها و منافع اجتماعی می‌باشند.
  ۶. در رویکرد انتقادی^۸، بر روابط طبقاتی موجود در نظام اجتماعی تأکید می‌شود. لذا در این رویکرد، نقش‌های اجتماعی مخاطبان، تولیدکننده قانونی ارزش‌ها و منافع اجتماعی می‌باشند.
  ۷. در رویکرد برساختگرایی اجتماعی یا سازه‌ای^۹، بر فرآیند اقامه دعوی تأکید می‌شود. لذا در این رویکرد، واکنش‌های اجتماعی مخاطبان، تولیدکننده قانونی ارزش‌ها و منافع اجتماعی در نظام اجتماعی می‌باشند.
- بدین ترتیب طبق رویکرد آسیب‌شناسی، بی‌سازمانی و کجرفتاری، مسائل اجتماعی انعکاس تخلف از

---

¹ Social Order & Integration

² Social Change & Development

³ Social Pathology

⁴ Social Disorganization

⁵ Deviant Behavior

⁶ Labeling

⁷ Value Conflict

⁸ Critical

⁹ Social Constructionist

انتظارات و مقررات بهنجاراند. وقتی در جامعه‌ای امکانات موجود تکافوی تأمین نیازهای افراد را ندهد و یا افراد جامعه برای ادامه زندگیشان در جامعه از امنیت نسبی برخوردار نباشند، برای برآورده ساختن نیازهای اولیه شان راهکاری‌های مختلفی را برمی‌گزینند. یکی از این راهکارها، مهاجرت است. آمدن افراد مهاجر از جامعه مبدأ به جامعه مقصد برای افراد جامعه مهاجرپذیر قطعاً مانند هر پدیده دیگر پیامدهای مثبت و حتی منفی را در پی خواهد داشت. به راستی سهم مهاجرت در تأثیرگذاری بر فرهنگ جوامع مقصد و جرم‌زایی در آنجا چقدر است؟ برای بررسی این موضوع و تلاقی جرم‌شناسی با جامعه‌شناسی درباره پدیده چند وجهی مهاجرت و اثراتش بر جامعه مقصد برآنیم ببینیم که علی‌رغم انتخاب این راهکار، مهاجرت چه تأثیر مهمی در افزایش نرخ جرایم از جانب فرزندان (جوانان) مهاجرین در جامعه میزبان داشته است؟

پیشینه پژوهش

مطالعات و تحقیقات انجام شده داخلی:

- عادل سجودی (۱۳۹۲) "بررسی عوامل موثر بر سرقت از اماکن". پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی. دوره ۸، شماره ۴ (۳۲).
- عادل سجودی (۱۳۹۲) "بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر نگرش به سرقت (مطالعه موردی در شهر رشت)". فصلنامه علمی ترویجی کارآگاه. شماره ۲۲.
- سعید گرشاسبی فخر (۱۳۹۰) "ارتباط بین بیکاری و سرقت در ایران". رفاه اجتماعی. دوره ۱۱، شماره ۴۰.
- مهدی رحیمی و افسانه ادیسی (۱۳۸۹) "بررسی عوامل موثر بر سرقت". مطالعات امنیت اجتماعی. دوره ۷، شماره ۲۵.
- منصور عطاشنه و مهدی امیری (۱۳۸۹) "علل و عوامل جرم سرقت در شهر اهواز (سال‌های ۷۵-۸۵)". فصلنامه علوم اجتماعی. دوره ۴، شماره ۱۱.
- علیرضا محسنی تبریزیو ستار پروین (۱۳۸۸) "بررسی عوامل موثر بر سرقت نوجوانان (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه)". جامعه‌شناسی کاربردی. مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، دوره ۲۰، شماره ۳ (پیاپی ۳۵).
- مسعود مرشدی (۱۳۸۸) "بررسی عوامل موثر در انتخاب مکان سرقت (مطالعه موردی سرقت منازل در شهرستان خوی در سال ۱۳۸۶)". فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم. سال چهارم، شماره سیزدهم.

- توحید عبدی، خلعتبری، عبدالحسین و بخشعلی صالح کامرانی (۱۳۸۷) "عوامل موثر بر وقوع سرقت های به عنف در شهرستان کرج". پژوهش های مدیریت انتظامی (مطالعات مدیریت انتظامی). دوره ۳، شماره ۱.
- عبدالحسین خلعتبری (۱۳۸۶) "مهاجرین و سرقت های مسلحانه". فصلنامه دانش انتظامی. دوره ۹، شماره ۱.
- مهناز چنگیزی (۱۳۷۷) "بررسی آسیب شناسی اجتماعی سرقت در جوانان شهرستان شیراز". پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.

مطالعات و تحقیقات انجام شده خارجی

- پژوهش هیلر و سهباز (۲۰۱۰)^۱ که الگوهای جرایم سرقت را در شبکه خیابان های شهر لندن بررسی کرده اند. نتایج حاکی از آن است که سرقت از منزل ها و مغازه های خیابان های اصلی شهر بیشتر از سایر نقاط شهری اتفاق می دهد.
- گاندی^۲ (۲۰۰۷) در تحقیقی با عنوان "جنسیت، دلبستگی والدین و بزهکاری" نشان می دهد که پیوندهای پیوندهای مورد نظر هرشی توان پیش بینی کنندگی بزهکاری جدی و غیر جدی را دارند؛ چنان که در هر دو جنس هنگامی که دلبستگی و تعهد به والدین و مدرسه افزایش یابد، بزهکاری کاهش می یابد، بر عکس نظر هرشی، افزایش در دلبستگی و تعهد به گروه همسالان بزهکار، افزایش بزهکاری را به همراه دارد.
- بورگوینون (۲۰۰۲)^۳ نشان داد که مجرمان در کلمبیا در میان افرادی یافت می شوند که در خانواده های دارای زیر ۸۰ درصد درآمد متوسط جامعه زندگی می کنند.
- سچالر (۱۹۹۶)^۴ با استفاده از داده های سری زمانی سوییس، تأییدی را برای ارتباط مثبت بین بیکاری و جرم به دست می آورد. از طرف دیگر، مطالعات بر روی افراد، اغلب بر روی جوانان تأکید می کنند، چرا که افراد جوان تر به ویژه مردان جوان، بر اساس گزارشات مختلف تمایل بیشتری به جرم داشته اند.

¹ Hillier, Bill and Ozlem Sahbaz

² Gundy

³ Bourguignon, F

⁴ Schuller, B.-J.

- وایت و توچن (۱۹۹۴)^۱ داده های مقطعی مربوط به مردان جوان آمریکایی را مورد استفاده قرار دادند و دریافتند که افرادی که استخدام می شوند نسبت به اشخاصی که بیکار هستند، گرایش کمتری به ارتکاب جرایم دارند.

چارچوب نظری پژوهش (با تأکید بر تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق)

- تئوری های تبیین کننده متغیر وابسته: نگرش به جرم (آیسک آیزن و مارتین فیشباین^۲): از این دیدگاه نگرش^۳ یا نگرش به سوی آن رفتار، یک متغیر فردی و شخصی است و طی آن کنشگران انجام یک رفتار یا یک پدیده را از نظر نگرش یا طرزتلقی موجود، مورد ارزیابی و یا تقلید قرار می دهند که آیا رفتار یا پدیده مذکور خوب است یا بد؟ لذا نگرش بر این اساس به نوبه خود تابع دو بُعد می باشد (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۱۶-۱۷):

۱. انتظار فایده^۴: یعنی کنشگران (بزهکاران) تا چه حد از یک رفتار یا پدیده خاص (جرم) در آینده دور یا نزدیک، در ارضای نیازهای شخصی یا جمعی از لحاظ شاخص های ذهنی نگرش^۵ (میزان انتظار فایده از نگرش به جرم) انتظار فایده خواهند داشت؟
  ۲. ارزیابی فایده^۶: یعنی آیا آن رفتار یا پدیده خاص (جرم) درحال حاضر نسبت به گذشته، در ارضای نیازهای شخصی یا جمعی، از لحاظ شاخص های عینی نگرش^۷ (میزان ارزیابی فایده از نگرش به جرم) برای برای کنشگران (بزهکاران) احساس فایده به وجود می آورند یا نه؟
- ابعاد دوگانه متغیر نگرش: ۱. بُعد انتظار فایده: گویه های ۱ الی ۵. ۲. بُعد ارزیابی فایده: گویه های ۶ الی ۱۰.

جدول ابعاد و مؤلفه های نگرش به جرم (آیسک آیزن و مارتین فیشباین)	
ابعاد نظری	آدم وقتی دست به یک کار غیردرست (ناپهنجار، نامتعارف، غیرمعمول) می زنه، فکر می کنه با این کار:.....، آنوقت نظر شما چیه؟
۰۱	تمامی نیازها و انتظاراتش برآورده می شه.
۰۲	در حال حاضر چقدر کار لذتبخشی انجام داده.

¹ Witte, A. D. & Tauchen, H

² I. Ajzen & M. Fishbein, 1980

³ Attitude

⁴ Expectation of Outcome

⁵ Subjective

⁶ Evaluation of Outcome

⁷ Objective

۰۳	بیشتر مورد پذیرش دوستان و همسن و سالها قرار می‌گیرد.	انتظار فایده
۰۴	چه راه خوبی برای نشان دادن بلوغ در بین دوستانش انتخاب کرده.	
۰۵	هیچکس (حتی نیروی انتظامی) توانایی کنترل این کار را ندارد.	
۰۶	اصلاً ارزشش را ندارد؛ چون آدم احساس گناه می‌کند.	
۰۷	نه تنها وقت تلف کردنه؛ حتی آدم از طرف خانواده‌اش هم مورد سرزنش قرار می‌گیرد.	
۰۸	نکته جالبش اینکه آدم از طرف گروه همسن و سالها مورد تحسین قرار می‌گیرد.	
۰۹	اگه مجبور به انجامش باشه، بهتر از اینکه آن را انجام نده.	
۱۰	هیچی نباشه، لااقل خودش از اینکارش، احساس رضایت خاطر می‌کند.	

- **تئوری‌های تبیین‌کننده عوامل مؤثر دروندادی:** ازهم‌گسیختگی اجتماعی (امیل دورکیم)^۱: از این دیدگاه، جامعه به دو دسته مکانیکی و ارگانیکی تقسیم می‌گردد (مهاجرین، ۱۳۸۳: ۳۹۱). در جوامع نوع اول همبستگی و نועدوستی ناشی از نیرو و یا قدرت وجدان جمعی است و همین نیرو باعث می‌شود الزامات و فشارهای بیرونی، نقشی بسیار قوی در حفظ انسجام جامعه داشته باشد و جرم در این جامعه عملی است که این همبستگی را می‌خواهد نقض کند. اما در جوامع ارگانیکی که مشاغل تنوع می‌یابند و فنی و تخصصی می‌شوند و تقسیم‌کار به عنوان یکی از مهمترین خصیصه‌های این جوامع است، جرم بر اثر تعارض منافع پیش می‌آید. لذا تنوع مشاغل در این جامعه باعث شده که این انسجام از بین برود و قبل از اینکه افراد خود را سهمیم در قانون و وجدان گروهی بدانند، خود را وابسته و عضو ارزش‌های یک گروه یا صنف ببینند و برای موضع آن وجدان گروهی خاص که در آن عضویت دارند، در مقابل وجدان جمعی ایستاده و حتی آن را زیر پا بگذارند. هر چقدر ارزش‌های این اصناف با معیارهای اصلی جامعه در تناقض باشد، شاهد شکاف بیشتر میان رفتارهای مورد قبول جامعه با هنجارهای توجیه شده هر فرد خواهیم برد. بنابراین چنین جامعه‌ای بیمار است و این حاصل یک تقسیم کار اجباری است که از یک قرارداد اجتماعی ناعادلانه نشأت می‌گیرد. ابعاد دوگانه متغیر ازهم‌گسیختگی اجتماعی: ۱. بُعد جوامع مکانیکی: گویه‌های ۱۱ الی ۱۵. ۲. بُعد جوامع ارگانیکی: گویه‌های ۱۶ الی ۲۰.
- **بی‌سازمانی اجتماعی (توماس و زنانسکی)^۲:** از این دیدگاه مسائل اجتماعی محصول درهم ریختگی سازمان اجتماعی و فرهنگی است. ازهم‌گسیختگی جامعه بهنجار در این راستا دم می‌زند و مفروض می‌گیرد که اشکال گوناگون نابهنجاری، نتیجه دگرگونی و گسیختگی قوانین نظام بخش و سازمان دهنده-ای هستند که قبلاً وجود داشتند، ولی به واسطه تغییرات نابهنجار اجتماعی واژگون و موجد انحراف

¹ Durkeime

² Thomas

شدند- این یعنی انهدام و نابودی نفوذ قوانینی که توسط کل جامعه تعیین و مستقر شده و حاکم بر افراد بوده‌اند. لذا برای رفع این مسائل باید حوادث و پدیده‌های سازمان‌زدا را از نظام جامعه حذف کرد تا عناصر طبیعی را به زندگی باز گرداند (محمدی‌اصل، ۱۳۸۵: ۱۲۵). ابعاد دوگانه متغیر بی‌سازمانی اجتماعی: ۱. بُعد گسیختگی قواعد اجتماعی: گویه‌های ۲۱ الی ۲۵. ۲. بُعد گسیختگی ارزش‌های حاکم بر زندگی روزمره: گویه‌های ۲۶ الی ۳۰.

جدول ابعاد و مؤلفه‌های عوامل دروندادی: متغیر ازهم‌گسیختگی اجتماعی (امیل دورکیم)	
ابعاد نظری	یک کار غیردرست (نابهنجار، نامتعارف، غیرمعمول) زمانی اتفاق می‌افتد که آدم در یک محیط:.....، آنوقت نظر شما چیه؟
مکان‌بنی هنجارهای توابع	۱۱ کوچک (مثل یک روستا یا شهر کوچک)، کمتر با دیگران صمیمیت داشته باشد.
	۱۲ کوچک (مثل یک روستا یا شهر کوچک)، بیشتر علاقمند به اینجور کارها داشته باشد.
	۱۳ کوچک (مثل یک روستا یا شهر کوچک)، با برخورد جدی دیگران روبرو نشه.
	۱۴ کوچک (مثل یک روستا یا شهر کوچک)، انگیزه لازم برای اینکارها را داشته باشد.
	۱۵ کوچک (مثل یک روستا یا شهر کوچک)، شرایط کافی برای اینکارها را داشته باشد.
ارگانیک هنجارهای توابع	۱۶ بزرگ (مثل شهرهای بزرگ: مثلاً کرج)، کمتر با دیگران صمیمیت داشته باشد.
	۱۷ بزرگ (مثل شهرهای بزرگ: مثلاً کرج)، بیشتر علاقمند به اینجور کارها داشته باشد.
	۱۸ بزرگ (مثل شهرهای بزرگ: مثلاً کرج)، با برخورد جدی دیگران روبرو نشه.
	۱۹ بزرگ (مثل شهرهای بزرگ: مثلاً کرج)، انگیزه لازم برای اینکارها را داشته باشد.
	۲۰ بزرگ (مثل شهرهای بزرگ: مثلاً کرج)، شرایط کافی برای اینکارها را داشته باشد.

جدول ابعاد و مؤلفه‌های عوامل دروندادی: متغیر بی‌سازمانی اجتماعی (توماس و زاناسکی)	
ابعاد نظری	معمولاً در شهرهای بزرگ (مثلاً کرج) یک کار غیردرست (نابهنجار، نامتعارف، غیرمعمول)، بخاطر این اتفاق می‌افتد که:.....، آنوقت نظر شما چیه؟
گسیختگی قواعد اجتماعی	۲۱ خودش محل مناسبی برای اینجور کارها محسوب می‌شه.
	۲۲ انگار هیچکس کنترل مناسبی روی رفتار یکدیگه و همدیگه نداره.
	۲۳ والدین هم در خانواده‌ها، نظارت کافی روی رفتار بچه‌هاشون ندارن.
	۲۴ اولیای مدرسه‌ها هم کنترل بموقعی روی رفتار دانش‌آموزان ندارن.
	۲۵ قوانین و مقررات هم در جای جای شهر به درستی اجراء نمی‌شن.
ارزش‌های گسیختگی	۲۶ طبقات و قشرهای گوناگونی از اقوام، زبان‌ها، تحصیلات و مشاغل، کنارهم جمع شدن.
	۲۷ تفاوت‌ها و تمایزات ارزشی دامن‌داری همه گروه‌های اجتماعی را دربرگرفته.
	۲۸ خود جامعه بیماره، نه اینکه آدم‌های آن شهر مشکل داشته باشن.

اختلافات و تمایزات ارزشی در زندگی آدم‌ها، ریشه دوانده.	۲۹	
یک تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی ارزشمند برای جلوگیری از اینجور کارها وجود ندارد.	۳۰	

• **تئوری‌های تبیین‌کننده عوامل مؤثر بروندادی:** سبک زندگی مناطق شهری (کلیفورد شاو^۱ و هنری مک‌کی^۲): از این دیدگاه در مناطقی که نرخ بزهکاری بالاست، رفتار بزهکارانه کم و بیش به صورت جنبه‌های سنتی زندگی اجتماعی درآمده است و این سنت‌های بزهکاری از راه برخوردهای فردی و گروهی منتقل می‌شود؛ به طوری که از نظر آنها مهمترین عامل انتقال بزهکاری، گروه‌های همسالان و عامل اصلی دیگر دوام بزهکاری و از هم پاشیدگی نظارت اجتماعی است. از این دیدگاه (مکتب شیکاگو، بوم‌شناسی جنایی) علل وقوع جرم عبارت اند از: ۱- عدم عمران و آبادانی اجتماعی در برخی محلات و به تبع آن عدم تعلق افراد به آن مناطق و نداشتن احساسات تعلق خاطر و وابستگی؛ ۲- فقدان کنترل رسمی اجتماعی در این محله‌ها و ضعیف شدن کنترل و پیشگیری محلی؛ ۳- جامعه پذیری با درون مایه‌های مجرمانه و درونی شدن ارزش‌های ضداجتماعی نزد جوانان؛ ۴- تحرک جمعیت و تراکم بیش از حد جمعیت که مانعی برای سازگاری با محیط است (معظمی، ۱۳۸۹: ۱۶۸). ابعاد دوگانه متغیر سبک زندگی مناطق: ۱. بُعد گروه‌های همسالان: گویه‌های ۳۱ الی ۳۵. ۲. بُعد از هم پاشیدگی نظارت اجتماعی: گویه‌های ۳۶ الی ۴۰.

• **فشار اجتماعی (رابرت مرتن^۳):** از این دیدگاه احساس فشار هنگامی رخ می‌دهد که بین آرزوها و آرمان‌های فرهنگی نظیر موفقیت مالی، از یک سو و فرصت‌های ساختاری نظیر آموزش و استخدام، از سوی دیگر تنش و برخورد وجود دارد که در نتیجه آن تنها برخی اشخاص می‌توانند عملاً به چنین موفقیت‌هایی دست پیدا کنند. نابرابری‌های ساختاری بر روی بسیاری از اشخاص به ویژه اعضای طبقه پایین جامعه فشار وارد می‌کند و افراد که فرصت‌های کمتری برای بدست آوردن اهداف خود دارند، به علت ناتوانی در دستیابی به اهداف اجتماعی، احساس خشم، نفرت و پرخاشگری خود را به صورت استفاده از شیوه‌های غیرقانونی و رفتار منحرفانه آشکار می‌سازند (معظمی، ۱۳۸۹: ۱۷۰). ابعاد دوگانه متغیر فشار اجتماعی: ۱. بُعد آرزوها و آرمانهای فرهنگی: گویه‌های ۴۱ الی ۴۵. ۲. بُعد فرصت‌های ساختاری: گویه‌های ۴۶ الی ۵۰.

¹ Shaw
² Henry Mc kay
³ Robert K.Merton

جدول ابعاد و مؤلفه‌های عوامل برون‌دادی: متغیر سبک زندگی مناطق (شاو و هنری مک‌کی)	
ابعاد نظری	در شهرهای بزرگ (مثلاً کرج) وقتی آدم با یک عده از آدم‌های نادرست (نابهنجار، نامتعارف، غیرمعمول) دوست می‌شه:.....، آنوقت نظر شما چیه؟
گروه‌های همسالان	۳۱ بطور مُسلم، رغبت و تمایلش به اینجور کارها بیشتر و بیشتر می‌شه.
	۳۲ در آینده هم حتماً به اینجور کارهای حرفه‌ای‌تر دست می‌زنه.
	۳۳ کم‌کم اینجور کارها در بین سایر گروه‌های همسن و سالش هم عادی می‌شه.
	۳۴ بتدریج علاقه خاصی به اینجور کارها و اینطور گروه‌ها پیدا می‌کنه.
	۳۵ احساس می‌کنه نه تنها دوستانش، بکه اکثر مردم هم با آن‌ها کاری ندارن.
نظارت اجتماعی از هم پایداری	۳۶ احساس می‌کنه هیچ نظارت و کنترلی از سوی نیروهای انتظامی وجود نداره.
	۳۷ احساس می‌کنه نیروهای انتظامی هم در برخی مواقع خودشون این کاره‌اند.
	۳۸ متوجه می‌شه محله‌های فقیرنشین و حاشیه‌نشین، از نظارت و کنترل دور هستن.
	۳۹ خودش نشانه‌ای از این‌که نیروهای انتظامی نظارت کافی روی این آدم‌ها ندارن.
	۴۰ متوجه وخامت شرایط اقتصادی و اجتماعی آدم‌ها با ارزش‌های فرهنگی جامعه می‌شه.

جدول ابعاد و مؤلفه‌های عوامل برون‌دادی: متغیر فشار اجتماعی (رابرت مرتون)	
ابعاد نظری	معمولاً در شهرهای بزرگ (مثلاً کرج) یک کار غیردرست (نابهنجار، نامتعارف، غیرمعمول)، بخاطر این اتفاق می‌افته که:.....، آنوقت نظر شما چیه؟
آرمان‌ها و آرزوها	۴۱ آدم‌ها براحتی و بموقع نمی‌توانند به اهداف واقعی‌شون برسن.
	۴۲ آدم‌های پولدار و مرفه، راحت‌تر می‌توانند به اهداف واقعی‌شون برسن.
	۴۳ محله‌های فقیرنشین، محل خوبی برای موفقیت جوان‌ها در اینجور کارها هستن.
	۴۴ هر آدمی براحتی می‌تواند عملاً موفق به انجام این اینجور کارها بشه.
	۴۵ آدم‌ها در رسیدن به آرمان‌ها و آرزوهاشون بازمی‌مونن.
فرصت‌های ساختاری	۴۶ انصافاً خود ساختار جامعه، دست آدم را برای اینجور کارها باز می‌کنه.
	۴۷ آدم‌های پولدار و مرفه، امکانات بیشتری برای دسترسی به اینجور کارها دارن.
	۴۸ اصلاً امکانات رفاهی بین طبقات و اقشار گوناگون جامعه، عادلانه تقسیم نشدن.
	۴۹ بین طبقات و اقشار گوناگون جامعه، فرصت‌های برابر، عادلانه تقسیم نشدن.
	۵۰ عده زیادی از آدم‌ها فرصت‌های کمتری برای رسیدن به اهدافشون دارن.

- تئوری‌های تبیین‌کننده عوامل مؤثر کارکردی: فرصت‌های اجتماعی (ریچارد کلوارد^۱ و لویید اوهلین^۲): از این دیدگاه مکانیزم‌های شکل‌گیری بزهکاری عبارت‌اند از: ۱- فعالیت روزمره: این نگرش بر این فرض استوار است که باید سه عنصر "بزهکار، هدف مجرمانه مناسب و نبود یک نگهبان توانا" در زمان و مکان یکدیگر منطبق شوند تا بزهکاری به وقوع بپیوندد. ۲- الگوی بزهکاری: مشخص می‌کند که چگونه افراد

¹ Richard Cloward

² Lioyd Ohlin

در ارتباط متقابل با محیط سبب ایجاد فرصت‌های کمتر یا بیشتر برای بزهکاری می‌شوند. ۳- انتخاب منطقی: که بر تصمیم‌گیری فرد بزهکار استوار است. پایه و اساس این رویکرد انتخاب منطقی روش مورد استفاده بزهکار در انتخاب عمل مجرمانه است (معظمی، ۱۳۸۹: ۱۷۷). ابعاد دوگانه متغیر فرصت‌های اجتماعی: ۱. بُعد زمان: گویه‌های ۵۱ الی ۵۵. ۲. بُعد مکان: گویه‌های ۵۶ الی ۶۰.

- معاشرت‌های ترجیحی (ادوین ساترلند): از این دیدگاه: ۱- رفتار مجرمانه آموخته می‌شود؛ ۲- بخش عمده یادگیری رفتار مجرمانه در درون گروه‌های خودی صورت می‌گیرد؛ ۳- شخص بدان دلیل بزهکار می‌شود که تعریف‌های مطلوب از نقض قانون بر تعریف‌های نامطلوب از آن قانون غلبه می‌یابد. این، بنیاد (نظریه) معاشرت ترجیحی است؛ ۴- معاشرت‌های ترجیحی ممکن است در فراوانی، مدت، اولویت و شدت با هم تفاوت داشته باشند. این، بدان معناست که معاشرت با افراد دارای رفتارهای مجرمانه و معاشرت با افراد دارای رفتارهای نامجرمانه در وجاهت‌های شان با هم متفاوت اند؛ ۵- فرآیند یادگیری رفتار مجرمانه از طریق معاشرت با الگوهای مجرمانه و نامجرمانه مستلزم تمامی ساز و کارهایی است که در هر نوع دیگر یادگیری وجود دارد (ساترلند، ۱۹۹۳: ۷). ابعاد دوگانه متغیر معاشرت‌های ترجیحی: ۱. بُعد محتوا: گویه‌های ۶۱ الی ۶۵. ۲. بُعد فرآیند: گویه‌های ۶۶ الی ۷۰.

جدول ابعاد و مؤلفه‌های عوامل کارکردی: متغیر فرصت‌های اجتماعی (کلوارد و اوهلین)	
ابعاد نظری	چرا آدم در شهرهای بزرگ (مثلاً کرج)، دست به کارهای غیردرست (نابهنجار، نامتعارف، غیرمعمول) می‌زنه، چون:.....، آنوقت نظر شما چیه؟
فرصت زدن	۵۱. آگه فرصت برای اینجور کارها نباشه، هرگز کسی مرتکب آن نمی‌شه.
	۵۲. فرصت دست زدن به اینجور کارها، بیشتر از جاهای دیگه وجود داره.
	۵۳. به محض ایجاد فرصت مناسب، اینجور کارها به منصه ظهور می‌رسه.
بزهکاری و رویکرد الگویی	۵۴. با ورود به اینجور کارها، آدم به سادگی به انواع اینجور کارها نیز کشیده می‌شه.
	۵۵. چه فرصت باشه یا نباشه، اینجور آدم‌ها، اینجور کارها را انجام می‌دهند.
	۵۶. اینجور شهرها، معمولاً از قانون‌های اصلی بروز اینجور کارها محسوب می‌شه.
	۵۷. با گسترش مناطق فقیرنشین در این شهرها، اینجور آدم‌ها هم تحسین می‌شوند.
فرصت کار	۵۸. اینجور آدم‌ها با فراگیری فنون لازم در این کارها، گروه‌های بزرگتری را شکل می‌دهند.
	۵۹. اقدامات لازم برای کاهش بروز اینجور کارها را (مثلاً توسط پلیس) کمتر می‌بینه.
	۶۰. منافع حاصل از اینجور کارها، بیشتر از هزینه دست زدن به اینجور کارهاست.

جدول ابعاد و مؤلفه‌های عوامل کارکردی: متغیر معاشرت‌های ترجیحی (ادوین ساترلند)		
ابعاد نظری	چرا در شهرهای بزرگ (مثلاً کرج)، آدم‌ها دست به کارهای غیردرست (نابهنجار، نامتعارف، غیرمعمول) میزنن، چون:.....، آنوقت نظر شما چیه؟	
مؤثرانه یادگیری محتوای رفتار	۶۱	اینجور آدم‌ها، شیوه‌های دست زدن به اینجور کارها را از همدیگه یاد می‌گیرن.
	۶۲	معاشرت با اینجور آدم‌ها، انگیزه دست زدن به اینجور کارها را بیشتر می‌کنه.
	۶۳	دست زدن به اینجور کارها در بین اینجور آدم‌ها، یک رفتار عادی محسوب میشه.
	۶۴	شگردهای ویژه دست زدن به اینجور کارها، عمدتاً در همین معاشرت‌ها منتقل می‌شه.
	۶۵	اینجور آدم‌ها، هیچ آگاهی قبلی در دست زدن به اینجور کارها را ندارن.
مؤثرانه یادگیری فرآیند رفتار	۶۶	اینجور آدم‌ها، هیچ اطلاعی راجع به نقض قانون در اعمال اینجور کارها را ندارن.
	۶۷	هیچ کنترلی برای پیشگیری از اینجور کارها در معاشرت اینجور آدم‌ها وجود نداره.
	۶۸	کیفیت معاشرت اینجور آدم‌ها، طوری است که به اعمال اینجور کارها تشویق میشن.
	۶۹	اینجور آدم‌ها در معاشرتشان با دیگران، میخوان همه را از اینجور کارها آگاه کنن.
	۷۰	معاشرت با اینجور آدم‌ها، همشکلی‌شان را در اعمال اینجور کارها توجیه می‌کنه.

- تئوری‌های تبیین‌کننده عوامل مؤثر ساختاری: خرده‌فرهنگ شهری (کلود فیشر^۱): از این دیدگاه انحراف فرهنگی نتیجه نابسامانی اجتماعی و احساس فشار و شکل‌گیری خرده فرهنگ‌های مستقل است که ارزش‌های آنان متضاد با ارزش‌های جامعه اصلی است. نظریه‌های انحراف فرهنگی با خرده فرهنگی بر این اعتقاد است که جرایم جوانان نتیجه تمایل افراد به پیروی از ارزش‌های فرهنگی محیط پیرامونشان است که با ارزش‌های جامعه بزرگتر در تضاد است. پیروی از قوانین، ارزش‌ها و هنجارهای گروه‌های غیر متعارف که جوان با آنها ارتباط نزدیک دارد، به نقض قوانین جامعه متعارف منتهی می‌شود. نظریه‌های انحراف فرهنگی بیان می‌کند که جوانان زاغه‌نشین به این علت قانون را نقض می‌کنند که آنها به نظام ارزشی مستقل و منحصر به فرد موجود در طبقه پایین متکی هستند. ارزش‌های طبقه پایین شامل خشن بودن، عدم ابراز ترس، زندگی برای امروز و عدم احترام به منابع قدرت است. در مناطق فقیرنشین دارای نابسامانی اجتماعی، ارزش‌های متعارف نظیر «صداقت»، «اطاعت»، «سخت کوشی» برای جوانانی که تنها الگوی بزرگسال موفق آنها قاچاقچی اسلحه، سوداگر مواد مخدر یا دلال جنسی است که از طریق ارتکاب جرم و رفتارهای منحرفانه امرار معاش می‌کند، معنا و مفهومی ندارد (معظمی، ۱۳۸۹: ۲۴۷). ابعاد دوگانه متغیر خرده‌فرهنگ شهری: ۱. بُعد ارزشها: گویه‌های ۷۱ الی ۷۵. ۲. بُعد موقعیت: گویه‌های ۷۶ الی

^۱ C.S. Fischer, 1976

- خرده‌فرهنگ بزهکاری (آلبرت کوهن^۱): از این دیدگاه رفتار بزهکارانه اغلب در میان پایین جامعه دیده می‌شود و بزهکاری ولگردان، رایج‌ترین شکل آن به حساب می‌آید. او همچنین دریافت که خرده فرهنگ های ولگردان از طریق رفتاری که «غیرسوداگرانه»، «بدخواه» و «منفی‌گرا» است، مشخص می‌شود. به بیان دیگر، در خرده فرهنگ بزهکاری، عقلانیتی دیده نمی‌شود، بلکه این رفتار برای آزار دیگران و درواقع، اعتراضی علیه هنجارها و ارزش‌های طبقه متوسط است (معظمی، ۱۳۸۹: ۲۴۷). ابعاد دوگانه متغیر خرده‌فرهنگ بزهکاری: ۱. بُعد ارزش‌ها: گویه‌های ۸۱ الی ۸۵. ۲. بُعد موقعیت: گویه‌های ۸۶ الی ۹۰.

جدول ابعاد و مؤلفه‌های عوامل ساختاری (متغیر خرده‌فرهنگ شهری: کلود فیشر)	
ابعاد نظری	چرا آدم‌ها در شهرهای بزرگ (مثلاً کرج)، دست به کارهای غیردرست (نابهنجار، نامتعارف، غیرمعمول) می‌زنن، چون:.....، آنوقت نظر شما چیه؟
ارزشهای رفتاری منحرفانه	۷۱ اینجور آدم‌ها به یک نظام ارزشی مستقل در طبقه پایین (فقیرنشین) متکی هستن.
	۷۲ اینجور آدم‌ها به ارزش‌های خاصی (خشونت، عدم ترس، زندگی روزمره،...) پایبندن.
	۷۳ دربین این آدم‌ها، ارزش‌های متعارف (صداقت، اطاعت، سختکوشی) مفهومی نداره.
	۷۴ دربین اینجور آدم‌ها، تنها اینجور کارها (قاچاق اسلحه، مواد مخدر)، الگوی موفقیتیه.
	۷۵ موقعیت فرودستی اینجور آدم‌ها، ارزش‌های مخالف رفتار ایده‌آل را بوجود می‌آره.
موقعیت رفتاری ب. منحرفانه	۷۶ در سبک زندگی اینجور آدم‌ها، امکانات لازم برای نیل به اهداف متعارف جامعه نیست.
	۷۷ با طرد اینجور آدم‌ها، اعتبارشان در محله‌های خاص (فقیرنشین) بیشتر می‌شه.
	۷۸ موقعیت فرودستی اینجور آدم‌ها، انتقاد و اعتراض از وضع موجود را تشدید می‌کنه.
	۷۹ اینجور آدم‌ها در طبقه پایین (فقیرنشین)، از حمایت و پشتیبانی برخوردار می‌شن.
	۸۰ اینجور آدم‌ها در طبقه پایین، از احساس محرومیت و هنجارشکنی بالایی برخوردارن.

جدول ابعاد و مؤلفه‌های عوامل ساختاری (متغیر خرده‌فرهنگ بزهکاری: آلبرت کوهن)	
ابعاد نظری	چرا در شهرهای بزرگ (مثلاً کرج)، آدم‌ها دست به کارهای غیردرست (نابهنجار، نامتعارف، غیرمعمول) می‌زنن، چون:.....، آنوقت نظر شما چیه؟
ارزش‌های بزهکارانه	۸۱ اینجور آدم‌ها به خانواده‌های خاصی در طبقه پایین (فقیرنشین) متکی هستن.
	۸۲ این آدم‌ها به ارزش‌های خاص خانوادگی (تعصب، پرخاشگری، تندخویی،...) پایبندن.
	۸۳ دربین این آدم‌ها، ارزش‌های متعارف خانوادگی (صمیمیت، نظم، تلاش،...) بی‌معنیه.
	۸۴ دربین اینجور آدم‌ها، نابهنجاری‌های خانوادگی (طلاق، خودکشی،...)، الگوی موفقیتیه.
	۸۵ موقعیت فرودستی این آدم‌ها، ارزش‌های مخالف خانواده‌های ایده‌آل را بوجود می‌آره.

¹ Albert Cohen.

۸۶	در سبک زندگی این آدم‌ها، امکانات لازم برای نیل به اهداف متعارف خانوادگی نیست.	متغیرهای زندگی
۸۷	با طرد اینجور آدم‌ها، اعتبارشان در بین خانواده‌های خاص (فقیرنشین) بیشتر می‌شود.	
۸۸	موقعیت فرودستی اینجور آدم‌ها، از هم گسیختگی خانواده‌ها را تشدید می‌کند.	
۸۹	اینجور آدم‌ها در خانواده‌های خاص (فقیرنشین)، از حمایت و پشتیبانی برخوردارند.	
۹۰	این آدم‌ها در خانواده‌هاشون (طبقه پایین)، احساس محرومیت و هنجارشکنی میکنند.	

- تئوری‌های تبیین‌کننده متغیرهای مستقل زمینه‌ای^۱: از دیدگاه پیتر رُسی^۲ و رابرت چین^۳، سؤال بر سر آن است که چگونه می‌توان به نسبت مطمئن و بدون قدم زدن در تاریکی، متغیرهای زمینه‌ای را به طور سیستماتیک جستجو و آنها را در تحقیقات بررسی نمود. این متغیرها عبارت اند از: ۱. صفات فردی (سن، جنسیت، سواد، وضعیت اقتصادی، تأهل، قومیت، آگاهی و نوع شغل) ۲. صفات خانوار (برنامه زندگی، تعداد اعضا و تعداد بچه‌ها، درآمد خانوار، اموال، مشاغل، وضعیت مسکن و قومیت) ۳. صفات واحد سازمانی (اندازه، سطوح دستوردهی و تصمیم‌گیری، تعداد واحدها، تعداد نقش‌ها و فعالیت‌ها، نوع صفت، نرخ رشد و میزان بودجه) ۴. صفات مجتمع‌ها براساس تقسیمات کشوری (مانند روستاها و شهرها، ساخت اقتصادی، ساخت سیاسی، وضعیت جغرافیایی، جمعیت، نرخ رشد و تراکم جمعیت) (رفیع‌پور، ۱۳۷۲: ۲۵-۲۲). لذا سئوالات ۹۱ الی ۱۱۰ در پرسشنامه شامل جنسیت، سن، مقطع تحصیلی، انسجام خانواده، زمینه فعالیت، مالکیت منزل، بُعد خانوار، نوع شغل، شغل قبلی، شغل قبل از دستگیری، شغل بعد از مهاجرت، درآمد یا پول توجیبی، وضع مهاجرت، مبداء مهاجرت، انگیزه مهاجرت، فصل مهاجرت، فصل جُرم، محل جُرم، انگیزه جُرم، مدت زندانی، متغیرهای زمینه‌ای هستند.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های دو متغیره

۱. میزان احساس از هم‌گسیختگی اجتماعی بر نگرش جوانان به جُرم، تأثیر معناداری دارد.
۲. میزان احساس بی‌سازمانی اجتماعی بر نگرش جوانان به جُرم، تأثیر معناداری دارد.
۳. میزان احساس فشار اجتماعی بر نگرش جوانان به جُرم، تأثیر معناداری دارد.
۴. میزان برخورداری از معاشرت‌های ترجیحی بر نگرش جوانان به جُرم، تأثیر معناداری دارد.
۵. میزان برخورداری از فرصت‌های اجتماعی بر نگرش جوانان به جُرم، تأثیر معناداری دارد.

^۱ Context Independent Variables

^۲ پیتر رُسی (P. Rossi, 1988)، در اثرش ارزیابی برنامه‌ها

^۳ رابرت چین (R. Chin, 1974)، در اثرش مدل‌های توسعه

۶. میزان برخورداری از سبک زندگی مناطق بر نگرش جوانان به جرم، تأثیر معناداری دارد.
۷. میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ شهری بر نگرش جوانان به جرم، تأثیر معناداری دارد.
۸. میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ بزهکاری بر نگرش جوانان به جرم، تأثیر معناداری دارد.
۹. جنسیت جوانان، سن، مقطع تحصیلی، انسجام خانواده، زمینه فعالیت، مالکیت منزل، بُعد خانوار، نوع شغل، شغل قبلی، شغل قبل از دستگیری، شغل بعد از مهاجرت، درآمد یا پول توجیبی، وضع مهاجرت، مبداء مهاجرت، انگیزه مهاجرت، فصل مهاجرت، فصل جرم، محل جرم، انگیزه جرم، و مدت زمان زندانی، با نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری دارد.

فرضیه چند متغیره

- در یک معادله رگرسیون، جنسیت جوانان، سن، مقطع تحصیلی، انسجام خانواده، زمینه فعالیت، مالکیت منزل، بُعد خانوار، نوع شغل، شغل قبلی، شغل قبل از دستگیری، شغل بعد از مهاجرت، پول توجیبی، وضع مهاجرت، مبداء مهاجرت، انگیزه مهاجرت، فصل مهاجرت، فصل جرم، محل جرم، انگیزه جرم، مدت زندانی، همراه با میزان احساس از هم‌گسیختگی اجتماعی، میزان احساس بی‌سازمانی اجتماعی، میزان احساس فشار اجتماعی، میزان برخورداری از معاشرت‌های ترجیحی، میزان برخورداری از فرصت‌های اجتماعی، میزان برخورداری از سبک زندگی مناطق، میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ شهری، و میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ بزهکاری، بر نگرش جوانان به جرم تأثیر معناداری دارد.

روش‌شناسی پژوهش

در پژوهش حاضر، برای بررسی میزان تغییرات در یک یا چند عامل که در اثر تغییرات یک یا چند عامل دیگر بوجود آمده، از روش همبستگی یا همخوانی^۱ مبتنی بر روش تحقیق پیمایشی^۲ استفاده شد؛ به طوری که با در دست داشتن اطلاعات و داده‌های لازم از جامعه آماری و نیز محاسبه ضرایب همبستگی بین متغیرها به روابط مبتنی بر فرضیه‌های پژوهش پرداخته شد (صدفی و بابائی، ۱۳۸۲: ۱۹-۲۰). از این رو، به قول دیوید دِواس^۳، مزیت پیمایش نسبت به سایر روش‌ها در این‌گونه تحقیقات، اولاً در کارآمدی و قدرت توصیف مناسب ویژگی‌های واحدهای تحلیل و مقایسه دقیق خصوصیات آن‌ها به کمک استنباطات علی

^۱ Correlation

^۲ Survey

^۳ D. DeVaws, 1991

است. ثانیاً به عنوان مجموعه منظمی از داده‌ها یا ماتریس متغیرها بر حسب داده‌های موردی، توانایی خاصی در گردآوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل دستاوردهای تحقیق دارد (دواس، ۱۳۷۶: ۱۴-۱۳/ محسنی تبریزی، ۱۳۸۸: ۱۶۱-۱۶۰). جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه جوانان و نوجوانان مرتکب جرم در استان البرز می‌باشند که دوران محکومیت را در کانون اصلاح و تربیت استان سپری می‌نمایند. براساس آمار اخذ شده از معاونت پیشگیری از وقوع جرم استان البرز، تعداد این افراد ۸۳ نفر گزارش شده است. زمانی که محقق نه از واریانس جامعه و نه از احتمال موفقیت یا عدم موفقیت متغیر اطلاع دارد و نمی‌توان از فرمول‌های آماری جهت برآورد حجم نمونه استفاده کرد، برای برآورد نسبت‌ها و به دست آوردن حجم نمونه می‌توان از فرمول و جدول رابرت کرجسی و داریل مورگان^۱ استفاده نمود. لذا محقق با داشتن جامعه آماری ($N=83$)، بر مبنای جدول کرجسی و مورگان^۲، حجم نمونه لازم ($S=73$) در کانون اصلاح و تربیت استان البرز را تعیین [شامل جرایم مواد مخدر (۱۰ نفر)، جرایم جنسی (۳ نفر)، جرایم علیه اموال (۱ نفر) و سایر جرایم (۵۹ نفر)] و مورد مصاحبه قرار داده است. در نمونه‌گیری احتمالی^۳، انتخاب افراد براساس ضابطه کنترل شده‌ای نیست و متکی به اصل مُشت، نمونه خروار است می‌باشد. در این نوع نمونه‌گیری از قوانین احتمالات برای نمونه‌گیری استفاده می‌شود؛ بدین صورت که به هر یک از اعضای جامعه، شانسی معین برای حضور در نمونه داده می‌شود. برای انجام نمونه‌گیری ابتدا از فرمول تعیین حجم نمونه استفاده می‌گردد و پس از تعیین حجم نمونه و چهارچوب نمونه‌گیری (فهرست اسامی اعضای جامعه) با یکی از روش‌های زیرمجموعه آن (نمونه‌گیری تصادفی ساده^۴، سیستماتیک یا منظم^۵، طبقه‌ای یا طبقه‌بندی شده^۶ و خوشه‌ای چندمرحله‌ای^۷) اقدام به نمونه‌گیری می‌شود (سرائی، ۱۳۷۲: ۱۳۳-۱۳۲). با توجه به توزیع جمعیت نمونه (جوانان و نوجوانان مرتکب جرم در استان البرز که دوران محکومیت را در کانون اصلاح و تربیت استان سپری می‌نمایند) بر مبنای متغیرهای زمینه‌ای به تفکیک ویژگی‌های شخصی سعی شده پاسخگویان از اهم ویژگی‌های شخصی یا متغیرهای زمینه‌ای برخوردار باشند. لذا با توجه به عدم گستردگی جامعه آماری و اعتبار بیشتر تحقیق، بیشتر نوجوانان جامعه آماری جزو جمعیت نمونه هستند. طبق مُدل نظری و فرضیه‌های تحقیق، به عنوان مهم‌ترین تکنیک در روش جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها، تکنیک

¹ Robert V. Krejcie & Daryle W. Morgan

² Kerjcie & Morgan, 1970: 607-610

³ Probability Sampling

⁴ Random

⁵ Systematic

⁶ Stratified

⁷ Multistage Cluster

مصاحبه کتبی یا پرسشنامه^۱ برمبنای طیف رنسیس لیکرت^۲، در قالب روش میدانی^۳ یعنی مشاهده مستقیم پهنانگر^۴ مدنظر محقق قرار گرفته است (محسنی تبریزی، ۱۳۸۸: ۱۶۱-۱۶۰؛ صدفی و بابائی، ۱۳۸۲: ۱۹).

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی^۵ متغیرهای اصلی تحقیق

طبق جدول ۱، نگرش مثبت (خیلی زیاد، زیاد) و نگرش منفی (خیلی کم، کم) محسوسی نسبت به متغیرهای اصلی تحقیق مشاهده نمی‌گردد، بلکه دامنه تغییر نمرات^۶ کلیه متغیرهای اصلی تحقیق در سطح بینابین (تاحدودی، فرقی نمی‌کند) قرار دارد که این مهم، نشاندهنده وضعیت بحرانی در پیش روی مدیران و برنامه‌ریزان امور فرهنگی جوانان در جامعه می‌باشد.

جدول ۱: ترسیم نیم‌رخ^۷ و دامنه تغییر نمرات^۸ متغیرهای اصلی تحقیق

نگرش منفی		تاحدی	نگرش مثبت		میانگین	شماره گویه‌ها	متغیرهای اصلی تحقیق		
0	1	2	3	4			متغیر وابسته	Y	متغیرهای مستقل
۱/۴۰	۲۳/۶۰	۴۵/۸۰	۲۹/۲۰	۰/۰	۲/۴۷	۰۱-۱۰	نگرش به جرم		
۱/۴۰	۱۵/۳۰	۵۱/۴۰	۳۱/۹۰	۰/۰	۲/۶۶	۱۱-۲۰	میزان احساس از هم‌گسیختگی اجتماعی	V1	متغیرهای مستقل
۰/۰	۱۸/۱۰	۴۴/۴۰	۳۷/۵۰	۰/۰	۲/۶۵	۲۱-۳۰	میزان احساس بی‌سازمانی اجتماعی	V2	
۲/۸۰	۹/۷۰	۴۷/۲۰	۴۰/۳۰	۰/۰	۲/۷۲	۳۱-۴۰	میزان برخورداری از سبک زندگی مناطق	V3	
۲/۸۰	۱۱/۱۰	۴۰/۳۰	۴۵/۸۰	۰/۰	۲/۷۵	۴۱-۵۰	میزان احساس فشار اجتماعی	V4	
۱۲/۵۰	۴۸/۶۰	۳۷/۵۰	۱/۴۰	۰/۰	۲/۷۴	۵۱-۶۰	میزان برخورداری از فرصت‌های اجتماعی	V5	
۰/۰	۵/۶۰	۵۶/۹۰	۳۷/۵۰	۰/۰	۲/۷۸	۶۱-۷۰	میزان برخورداری از معاشرت‌های ترجیحی	V6	
۰/۰	۶/۹۰	۵۸/۳۰	۳۴/۷۰	۰/۰	۲/۷۳	۷۱-۸۰	میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ شهری	V7	
۱/۴۰	۱۳/۹۰	۵۱/۴۰	۳۳/۳۰	۰/۰	۲/۶۷	۸۱-۹۰	میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ بزهکاری	V8	

• نیکوئی سنجش^۹ متغیرهای اصلی تحقیق (طبق جدول ۲):

¹ Questionnaire

² R. Likert, 1938

³ Field

⁴ Direct Extensive Observation

⁵ Descriptive Statistics

⁶ Range

⁷ Profile

⁸ Range

⁹ Goodness of Measures

۱. بر مبنای ضریب روادی آلفا کرونباخ^۱ (تحلیل روایی، پایایی^۲ یا اعتماد^۳)، آلفای کلیه گویه‌های مربوط به متغیرهای اصلی تحقیق از قابلیت اعتماد و پایایی مطلوبی^۴ در استفاده از گویه‌های مورد نظر در پرسشنامه تحقیق برخوردار می‌باشند.
۲. بر مبنای آزمون کفایت نمونه‌برداری کیزر- مایر- آلکین^۵ (تحلیل عاملی اعتباری^۶ یا تکنیک تعمیم داده‌ها^۷)، کلیه متغیرهای اصلی تحقیق از برازندگی کافی و اعتبار وافی در استفاده از گویه‌های مورد مورد نظر و همچنین کفایت نمونه‌برداری محتوایی، برخوردار می‌باشند.
۳. بر مبنای آزمون کروییت بارتلت^۸ (تحلیل عاملی تأییدی^۹ یا تکنیک تلخیص داده‌ها^{۱۰})، کلیه متغیرهای متغیرهای اصلی تحقیق که بر مبنای مقدار تقریبی مجذور کای یا کای اسکوتر^{۱۱} در سطح معناداری قابل قبول^{۱۲} قرار گرفته‌اند، از کفایت لازم در ماتریس همبستگی گویه‌های مربوطه و احراز اعتبار سازه‌ای پرسشنامه تحقیق در جامعه آماری، برخوردار می‌باشند.
۴. بر مبنای آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف یک نمونه‌ای^{۱۳} (تحلیل توزیع نرمال^{۱۴} متغیرهای اصلی تحقیق)، با توجه به مقدار پارامتر ضریب معناداری^{۱۵} یا معیار تصمیم^{۱۶}، می‌توان گفت کلیه متغیرهای اصلی تحقیق از هم‌مقارگی و توزیع نرمال برخوردار هستند^{۱۷}.

جدول ۲: تحلیل روایی (پایایی) و تحلیل عاملی (اعتبار) و تحلیل توزیع نرمال متغیرهای اصلی تحقیق

آزمون کروییت بارتلت ^۲			آزمون کفایت نمونه‌برداری کیزر، مایر، آلکین ^۱	آلفای کرونباخ ^{۱۹}	سطح معناداری بر مبنای آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف ^{۱۸}	متغیرهای اصلی تحقیق
سطح معناداری ^۵	درجه آزادی ^۴	مجذور کای ^۳				

¹ Cronbach's Alpha Coefficient

² Reliability

³ Trust

⁴ Alpha ≥ 0.70

⁵ KMO

⁶ Validity

⁷ Data Generalization

⁸ BTS

⁹ Confirmatory Factor Analysis

¹⁰ Data Summarization

¹¹ Approx. Chi-Square = χ^2

¹² Sig = 0.000

¹³ One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

¹⁴ Distribution Analysis

¹⁵ Asymp. Sig. (2-tailed)

¹⁶ P-Value

¹⁷ Test distribution is Normal

¹⁸ Kolmogorov-Smirnov Z

¹⁹ Cronbach's Alpha

Y	نگرش به جرم	۰/۹۳	۰/۷۹	۰/۷۲	۲۲۶,۶۸۷	۴۵	.۰۰۰
V1	میزان احساس ازهم‌گسیختگی اجتماعی	۰/۶۹	۰/۷۳	۰/۷۱	۱۴۸,۲۶۹	۴۵	.۰۰۰
V2	میزان احساس بی‌سازمانی اجتماعی	۰/۷۵	۰/۷۳	۰/۷۱	۱۱۶,۵۶۳	۴۵	.۰۰۰
V3	میزان برخورداری از سبک زندگی مناطق	۰/۵۹	۰/۷۷	۰/۷۸	۱۵۲,۰۲۰	۴۵	.۰۰۰
V4	میزان احساس فشار اجتماعی	۰/۴۷	۰/۸۰	۰/۷۰	۲۰۹,۴۰۶	۴۵	.۰۰۰
V5	میزان برخورداری از فرصت‌های اجتماعی	۰/۸۴	۰/۷۳	۰/۷۰	۱۳۸,۵۴۲	۴۵	.۰۰۰
V6	میزان برخورداری از معاشرت‌های ترجیحی	۰/۳۹	۰/۷۶	۰/۷۱	۱۴۷,۰۵۰	۴۵	.۰۰۰
V7	میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ شهری	۰/۰۷	۰/۷۸	۰/۷۲	۱۸۹,۱۸۹	۴۵	.۰۰۰
V8	میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ بزهکاری	۰/۵۸	۰/۸۰	۰/۷۱	۱۹۷,۶۶۴	۴۵	.۰۰۰

• آمار استنباطی^۶ تحقیق (آزمون فرضیه‌ها)

- الف) طبق جدول (۴ و ۵) بر مبنای آزمون ضریب همبستگی پیرسون^۷ (فرضیه‌های دومتغیره)
- بین میزان احساس ازهم‌گسیختگی اجتماعی و نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان احساس بی‌سازمانی اجتماعی و نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان احساس فشار اجتماعی و نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان برخورداری از معاشرت‌های ترجیحی و نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان برخورداری از فرصت‌های اجتماعی و نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان برخورداری از سبک زندگی مناطق و نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ شهری و نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.

¹Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy

²Bartlett's Test of Sphericity

³Approx. Chi-Square

⁴DF

⁵sig

⁶Presumption Statistics

⁷Pearson Correlation= r

• بین میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ بزهکاری و نگرش جوانان به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.

• از بین متغیرهای مستقل زمینه‌ای (جنسیت جوانان، سن، مقطع تحصیلی، انسجام خانواده، زمینه فعالیت، مالکیت منزل، بُعد خانوار، نوع شغل، شغل قبلی، شغل قبل از دستگیری، شغل بعد از مهاجرت، درآمد یا پول توجیبی، وضع مهاجرت، مبداء مهاجرت، انگیزه مهاجرت، فصل مهاجرت، فصل جرم، محل جرم، انگیزه جرم و مدت زمان زندانی)، تنها انگیزه مهاجرت، فصل جرم و مکان جرم با نگرش به جرم، رابطه معناداری دارند.

جدول ۴: ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل اصلی و متغیر وابسته

ضریب همبستگی پیرسون	میزان احساس از هم‌گسختگی اجتماعی	میزان احساس بی‌سازمانی اجتماعی	میزان سبک زندگی برخورداری از	میزان فشار اجتماعی	میزان برخورداری از	میزان معاشرت‌های برخورداری از	میزان خرده‌فرهنگ برخورداری از	میزان برخورداری از خرده‌فرهنگ
نگرش به جرم	۰/۵۸۷	۰/۴۵۱	۰/۵۱۰	۰/۴۵۵	۰/۵۲۱	۰/۶۱۷	۰/۵۳۵	۰/۶۰۹

جدول ۵: ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل زمینه‌ای و متغیر وابسته

ضریب همبستگی پیرسون	انسجام خانوادگی	وضع مهاجرت	زمینه فعالیت	نوع شغل	مالکیت منزل	مقطع تحصیلی	بُعد خانوار	سن	فصل مهاجرت	انگیزه	شغل قبلی	شغل بعد از	میزان پول	مبداء مهاجرت	شغل قبل از	فصل دچار	مکان	مدت زندانی	انگیزه در اقدام
نگرش به جرم	-۰/۰۹۳	-۰/۰۵۱	-۰/۱۸۲	-۰/۰۷۰	۰/۰۴۵	-۰/۱۵۵	۰/۰۹۳	-۰/۱۱۵	-۰/۰۶۶	-۰/۳۳۰	۰/۰۵۰	-۰/۰۹۹	۰/۳۰۰	-۰/۱۹۹	-۰/۲۰۲	-۰/۳۱۳	-۰/۵۲۹	۰/۱۱۴	-۰/۱۵۰

ب) طبق کادر ۱ بر مبنای آزمون رگرسیون چندگانه^۱ (فرضیه چند متغیره): بر مبنای معادله مجذور رگرسیون^۲، با تأثیر بهم پیوسته معاشرت‌های ترجیحی، محل جرم و انگیزه مهاجرت، ۵۵ درصد تغییر در نگرش به جرم، قابل تبیین است. لذا از این مقدار، ۳۰ درصد آن مربوط به سهم (مثبت/افزایش) معاشرت‌های ترجیحی، ۱۷ درصد آن مربوط به سهم (مثبت/همین شهر) محل جرم، و ۷ درصد آن مربوط به سهم (مثبت/جمع) انگیزه مهاجرت است.

کادر ۱: معادله مجذور رگرسیون عوامل مؤثر (V_i/X_i) بر متغیر وابسته (Y)

$$R^2 yx_i = \beta_1 ryx_1 + \beta_2 ryx_2 + \beta_3 ryx_3$$

$$= (0/490)(0/617) + (-0/329)(-0/529) + (-0/215)(-0/330) = 0/302 + 0/174 + 0/071 = 0/547$$

۷٪ سهم (مثبت/جمع) انگیزه مهاجرت + ۱۷٪ سهم (مثبت/همین شهر) محل جرم + ۳۰٪ سهم (مثبت/افزایش) معاشرت‌های ترجیحی = نگرش به جرم

¹ Multiple Regression

² $R^2 yx_i = \beta_i ryx_i$

بحث و نتیجه‌گیری

وقتی فرد در معاشرت با دیگران بویژه به هنگام تغییر موقعیت اجتماعی (به قول ادوین ساترلند)، تمایز و تفاوتی بین ارزش و یا ضد ارزش بودن رفتار و اعمالش قائل نیست، متعاقب آن در یک فرآیند ناهماهنگی شناختی (به قول لئون فستینگر) دچار نوعی پارادوکس رفتاری و یا احساس آنومی اجتماعی در جامعه مورد نظر می‌گردد. بنابراین به نظر می‌رسد با آگاه سازی جوانان نسبت به بروز و عوارض رفتارهای مجرمانه و نیز اطلاع‌رسانی رسانه‌ای نسبت به قبیح بودن الگوها و اعمال نابهنجار، می‌توان از بسیاری از اعمال ناشایست که خواسته و ناخواسته جوانان را به خود مشغول داشته، جلوگیری کرد. از لحاظ معاشرت‌های ترجیحی (تئوری ادوین ساترلند)، این نظریه دو عنصر اصلی دارد: محتوای آنچه آموخته می‌شود که عبارت است از شگردهای ویژه‌ای برای ارتکاب جرم؛ یعنی انگیزه‌های متناسب، رانش‌ها، منطقی‌گری‌ها و نگرش‌ها و کلی‌تر از آن تعریف‌های موافق نقض قانون. افزون بر آن فرآیندی که یادگیری مستلزم معاشرت با اشخاص دیگر در گروه‌های شخصی خودی است. لذا از این دیدگاه، عامل اساسی در تعیین این که آیا جوانان قانون را نقض می‌کنند یا خیر، معنایی است که آنان به شرایط اجتماعی که تجربه می‌کنند و نه خود آن شرایط می‌دهند. لذا در تأیید تحقیق حاضر می‌توان گفت گروه‌های متفاوت در یک جامعه (مثلاً کلانشهر کرج)، ایده‌های متفاوتی درباره شیوه‌های مناسب رفتار به جوانان ارائه می‌دهند که در نهایت، جوانان در برخورد با این رفتارهای متفاوت (و گاهی متضاد و متناقض)، به دنبال نیل به اهداف شخصی یا جمعی از آسان‌ترین راه آن می‌باشند تا در تطابق با آن (به قول سالمون آس) بیشتر احساس هم‌رنگی و هم‌شکلی با جماعات و رفتارهای جمعی در این شرایط اجتماعی (یا تضاد فرهنگی) داشته باشند. بنابراین وقتی الگوهای رفتاری بزهکارانه در مناطق پایین شهر (به قول کلوارد و اوهلین¹)، به عنوان تنها فرصت‌های

¹ Cloward & Ohlin-1960

اجتماعی باقیمانده، به راحتی بتوانند بر رفتار اجتماعی جوانان تاثیرگذار باشند، بطور مسلم نه تنها این فرصت‌های به اصطلاح طلایی (به قول ادوین لیمرت)، جوانان را در آینده به یک مجرم حرفه‌ای تبدیل خواهد کرد، بلکه همین جوانان متعاقب آن بهترین گزینه و مناسب ترین گروه مرجع برای ترک تحصیل، ترک خانواده، ترک شغل بهنجار، و برعکس الگوی اعمال نابهنجار در بین سایر گروه‌های جوان خواهند بود. لذا به سختی می‌توان گروه‌های جوان را در بستر غلظه‌های اجتماعی (به قول دیوید متزا^۱)، از میل و استقبال به جرم و رفتار بزهکارانه دور کرد. از لحاظ فرصت‌های اجتماعی (تئوری کلوارد و اوهلین)، این دیدگاه برمبنای فعالیت روزمره (مجرم، هدف مجرمانه مناسب، فقدان نگاهبان توانا)، الگوی جرم (ایجاد فرصت‌های کمتر یا بیشتر در ارتباط متقابل با محیط مجرمانه) و انتخاب منطقی (تصمیم‌گیری مجرم در انتخاب روش و عمل مجرمانه) رفتار مجرمانه شکل می‌گیرد. لذا در تأیید تحقیق حاضر می‌توان به چگونگی ایفای نقش عامل فرصت طی رفتار مجرمانه اشاره نمود: نقش فرصت در وقوع تمامی جرایم؛ تمرکز فرصت‌های مجرمانه در زمان و مکان؛ تأثیر وقوع جرم در ایجاد فرصت برای ارتکاب جرایم دیگر؛ تأثیر کاهش فرصت‌ها در کاهش نرخ بیکاری؛ بی‌تأثیر بودن کاهش فرصت‌ها در جابجایی جرم.

بدین ترتیب طبق نظریه خرده فرهنگ (به قول آلبرت کوهن^۲)، رفتار بزهکارانه به وسیله افرادی رخ می‌دهد که هنوز به سن قانونی نرسیده‌اند. لذا ساخت نظام اجتماعی و فرهنگ و سازمان اجتماعی آن برای افرادی که هر یک موقعیت‌های خاصی را در نظام اجتماعی اشغال کرده‌اند مسائلی از نظر هم‌سازی با شرایط اجتماعی بوجود می‌آورد و آنان را به طور مؤثر یا غیرمؤثر به وسایلی مجهز می‌کند تا مشکلات هم‌سازی با محیط را حل کنند. وقتی برمبنای قانون بازی (به قول رابرت مرتن)، برای برخی از این افراد وسایل هم‌سازی با محیط براساس معیارهای پذیرفته شده اجتماعی کافی نباشد، این افراد جنبه‌هایی از فرهنگ جامعه که مشکلات هم‌سازی با محیط را برای آنان فراهم کرده‌اند را نفی می‌کنند و خرده فرهنگ‌هایی را که زندگی را برایشان آسان‌تر می‌سازد، جایگزین این جنبه‌های نفی شده فرهنگ جامعه می‌نمایند. بنابراین آنان دارودسته‌های بزهکار را شکل می‌دهند، زیرا اگر به تنهایی مرتکب رفتار انحرافی شوند، از دیگران جدا افتاده و موفق نخواهند شد. در ادامه، این رفتارهای بزهکارانه در دارودسته‌های بزهکار، مجموعه جدیدی از هنجارها را برای اعضای این باندها فراهم می‌کند و آنان با ارتکاب انواع بزهکاری می‌توانند علیه مظاهر

---

¹ D. Matza-1964

² Albert Cohen-1955

فرهنگ طبقه متوسط برای خود منزلت اجتماعی کسب کنند. بنابراین اینگونه افراد (به قول والتر میلر^۱) تنها با زندگی در میان طبقات اجتماعی فرودست و تأثیرپذیری از خرده فرهنگ آنان، به طرف اعمال غیرقانونی و رفتارهای انحرافی کشیده می‌شوند. پس بر مبنای ابعاد چهارگانه مدل سوات^۲ (قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها) می‌توان به اولویت‌بندی‌های زیر اشاره نمود:

۱. الویت‌بندی قوت‌ها (S)^۳: سرزنش از طرف خانواده و احساس گناه در هنگام ارتکاب جرم، عدم شرایط مساعد برای انجام جرم و برخورد جدی بهنگام ارتکاب جرم، کنترل خانواده‌ها بر جوانان، کنترل مناسب و قاطع نیروی انتظامی، نامساعد کردن بسترهای جرم خیز در حاشیه شهر، هزینه بیشتر متحمل شدن در هنگام ارتکاب جرم، آگاه‌سازی در معاشرت و ارتباط با دیگران، پایبند بودن به ارزش‌های جامعه و الگو قرار ندادن خانواده‌های نابهنجار.

۲. الویت‌بندی ضعف‌ها (W)^۴: عدم توانایی کنترل در خانواده‌ها، شرایط مساعد در محله‌های پایین جهت انجام جرم، عدم اجرای مناسب قوانین، کنترل نامناسب بر رفتار، عدم نظارت نیروهای انتظامی بر پایین شهر و حاشیه نشینان، عدم تقسیم عادلانه امکانات، اقدامات کمتر پلیس در پیشگیری، جهل حکمی از قانون و جرم، مفهوم نداشتن ارزش‌های متعارف و عدم وجود امکانات لازم جهت رسیدن به اهداف.

۳. الویت‌بندی فرصت‌ها (O)^۵: مورد پذیرش قرار گرفتن بین دوستان و همسن و سالان، ایجاد شرایط مساعد برای رشد و شکوفایی جوان، کنترل مناسب و ارزش‌دار دادن رفتارهای متعارف با عرف جامعه، نظارت بر محله‌های پایین شهر ایجاد انگیزه جهت کار به هنجار، تقسیم عادلانه امکانات، ایجاد فرصت مساوی با منصف ظهور، آگاه‌سازی در معاشرت با دیگران و پیشگیری از جرم، جلوگیری از ارزش شدن جرم، ایجاد امکانات در شهر مبدا، جلوگیری از گسترش حاشیه نشینی و ایجاد انگیزه لازم و تشویق به ماندن در مبدا مهاجرت.

۴. الویت‌بندی تهدیدها (T)^۶: احساس لذت بخشی از جرم، علاقمندی به کار نامتعارف، محل مناسب برای انجام کار نابهنجار، حرفه‌ای‌تر شدن جوانان، عادی شدن جرم، وخامت شرایط اقتصادی،

---

¹ Walter.B. Miler-1958

² SWOT

³ strength

⁴ weakness

⁵ opportunity

⁶ threats

بازماندن در رسیدن به آرمان‌ها، مناطق پایین شهر بستر مناسب جهت کشتش سریع به سوی جُرم، انتقال شیوه‌های جدید در معاشرت بزهکاران با مجرمین، طرد از جامعه مساوی با اعتبار بیشتر و طرد از جامعه مساوی با بیشتر شدن اعتبار.

پیشنهادها

تمام انسان‌ها از هر قوم و قبیله، نژاد و مذهب و دین و عقیده ای اتفاق نظر دارند که یکی از محوری‌ترین اعمال فردی و اجتماعی، تربیت و هدایت درست جوانان برای آینده است. مهاجرت به کلانشهرها پیامدهای گسترده و متنوعی برای مناطق مهاجرفرست و مهاجرپذیر دارد، چون جوانان سرمایه‌های معنوی جامعه می‌باشند و سلامت روح و جسم آنان تضمین کننده سلامت جامعه در آینده است. برخی پیامدهای مهاجرت باعث بروز تغییراتی در زندگی مهاجران می‌شود و خانواده‌های آنان را نیز دستخوش دگرگونی می‌کند و نگرش آنان را به جنبه‌های مختلف زندگی تغییر می‌دهد. با توجه به افزایش مهاجرت‌های فردی و جمعی، بهترین راه برای جلوگیری از مهاجرت جوانان، استقرار صنعت در روستاها و شهرهای اقماری و ایجاد اشتغال برای جوانان خواهد بود؛ به طوری که هم از مهاجرت جوانان جلوگیری شود و هم درآمد روستاییان بهبود و بیکاری کاهش یابد. از طرف دیگر، می‌توان لذت بخش بودن جُرم را نیز در بین جوانان و خانواده‌ها کاهش داد و به کمک دستگاه‌های نظارتی از بروز رفتارهای نابهنجار بویژه در مراکز حاشیه‌نشینی جلوگیری کرد. نکته حائز اهمیت این است که معاشرت جوانان بزهکار در مراکز هم‌چون کانون اصلاح و تربیت با هم‌بندان، خود بستر تبادل اطلاعات در راستای حرفه‌ای شدن می‌شود که لازم است توجه وافی به عملکرد این مراکز به عنوان مکانی جهت بازپروری جوانان اصلاح شده مبذول گردد. البته آزادی از این مراکز نیز معضلی است که باید قانون در نظر داشته باشد و حتی بعد از آزادی نیز نظارت بر جوانان بزه‌دیده انجام شود تا آنجا که رفت و آمد آنان با اشخاص یا اماکن خاص کنترل گردد. از همه مهمتر اینکه در انگیزه مهاجرت نباید تفاوت در امکانات شهرهای بزرگ و کوچک به گونه ای باشد که جوانان از دور به لذت‌های غیرواقعی دل ببندند. بنابراین مدیران و برنامه‌ریزان شهری باید ترتیبی اتخاذ کنند که با بسترسازی مناسب، امکان شکوفایی استعدادها و جوانان در روستاها و شهرهای اقماری فراهم آید و جوانان به جای هجرت به کلانشهرها و مادرشهرها، تمایل به کسب رفاه بیشتر و زندگی بهتر در همین روستاها و شهرهای اقماری داشته باشند. بنابراین به نظر می‌رسد مناسب‌ترین اقدام در قبال این مسئله، اتخاذ روش‌هایی است که با تأکید بر مکانیزم‌های جامعه‌پذیری (خانواده، مدرسه، گروه دوستان، سازمان‌ها و

رسانه‌ها) با ایجاد سرانه ورزشی، مکان‌های تفریحی، کتابخانه‌ها، فرهنگسراها، هیئت‌های مذهبی و آموزش‌های مناسب تبلیغاتی از طریق بیلبوردها، مراکز خرید، پاساژها و نظایر آن، به فرآیند پیشگیری از جرم پرداخت، زیرا اگر این امکانات و تسهیلات نادیده انگاشته شوند، آنگاه نوجوانانی که هیچ فضایی برای پُر کردن تفکر خلاق، شکوفایی استعدادها و بهره‌وری نیروی کار خود ندرند و همزمان مکان‌های نامناسب و نامتعارف- مثل قهوه‌خانه‌ها، سفره‌خانه‌ها و ...- بیشترین جاذبه را برای آنان به ارمغان می‌آورند، خود به خود زمینه‌ساز جرم و آموزشگاهی مفید در مسیر انحرافات اجتماعی و نابهنجار شدن جامعه (استان البرز) خواهد بود. بنابراین برمبنای ابعاد چهارگانه مدل سوات¹ (قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها) می‌توان به راهبردهای زیر اشاره نمود:

1. راهبردهای تهاجمی (SO): تاکید به توسعه شهرهای مبدأ، زمینه‌سازی و مساعد کردن بستر سرمایه‌گذاری دولت در بخش‌های محروم از خدمات و امکانات رفاهی و تشکیل NGOهای جهت اشتغال‌زایی؛
2. راهبردهای تنوع (ST): تبلیغات تلویزیونی و دادن خوراک فرهنگی به جوانان، ایجاد فرصت‌های شغلی در شهرهای محروم و مهاجر فرصت، ایجاد فرهنگ کتاب‌خوانی و آگاهی به قوانین و تنوع بخشی به امکانات رفاهی؛
3. راهبرد های بازنگری (WO): بازنگری در قوانین مربوط به اطفال، بازنگری در شیوه انجام کار در کانون اصلاح و تربیت و بازنگری در مورد روش‌های برخورد با اطفال بزهکار؛
4. راهبردهای تدافعی (WT): تدوین مقررات ویژه اطفال، توسعه خدمات و امکانات در زمینه‌های گوناگون رفاهی در مکان‌های مهاجر فرصت، ایجاد بستر مناسب جهت شکوفایی و نیل به اهداف متعارف و آموزش مناسب بویژه آموزش مربیان کانون جهت باز پروری جوانان.

---

¹ SWOT

منابع

- آراسته خو، محمد. (۱۳۶۹). نقد و نگرش بر فرهنگ اصطلاحات علمی اجتماعی. تهران: گستره
- باتومور، تام. (۱۳۵۷). جامعه‌شناسی. حسن منصورو و حسن حسینی کلجاهی. تهران: کتاب های جیبی
- بریس، نیکلا؛ کمپ، ریچارد و سنلگار، رُزمی. (۱۳۸۳). تحلیل داده‌های روانشناسی با برنامه SPSS. خدیجه علی‌آبادی و علی صمدی. تهران: دوران
- بیرو، آلن. (۱۳۶۷). فرهنگ علوم اجتماعی. باقر ساروخانی. تهران: کیهان
- توکل، محمد. (۱۳۷۰). جامعه‌شناسی علم. موسسه فرهنگی تهران: نص
- دواس، دیوید. (۱۳۷۶). پیمایش در تحقیقات اجتماعی. هوشنگ نائی. تهران: نی
- دواس، دیوید. (۱۳۷۶). روش پیمایشی در تحقیق اجتماعی. مریم رفعت جاه و رخساره کاظم. تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب
- رایبنگتن، ارل و واینبرگ، مارتین. (۱۳۸۲). رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی. رحمت اله صدیق سروستانی. تهران: دانشگاه تهران
- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۷۶). توسعه و تضاد (کوششی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران). تهران: دانشگاه شهید بهشتی
- روشه، گی. (۱۳۷۵). سازمان اجتماعی (مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی عمومی). هما زنجانی زاده. تهران: سمت
- ساروخانی، باقر. (۱۳۸۶). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی. جلد ۳. تهران: دیدار
- سرمد، زهره؛ حجازی، الهه و بازرگان، عباس. (۱۳۸۲). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: آگاه
- صدفی، ذبیح‌اله. (۱۳۹۴). جامعه‌شناسی تحلیلی تبلیغات و پیام‌های رسانه‌ای. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی
- صدفی، ذبیح‌اله. (۱۳۹۴). روش‌های تحلیل آماری پیشرفته (جلد اول). تهران: دانشگاه آزاد اسلامی
- صدفی، ذبیح‌اله. (۱۳۹۴). روش‌های تحلیل آماری پیشرفته (جلد دوم). تهران: دانشگاه آزاد اسلامی
- صدفی، ذبیح‌اله و بابائی، سکینه. (۱۳۸۲). تکنیک‌های خاص تحقیق (با تکیه بر برنامه‌آمار SPSS). تهران: ورجاوند.
- صدفی، ذبیح‌اله و بابائی، سکینه. (۱۳۸۳). مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی. زنجان: مهدیس

- صدیق سروستانی، رحمت اله (۱۳۸۳). رویکردی جامعه‌شناختی به دختران امروز. تهران: وزارت آموزش و پرورش
- کرلینجر، فرد (۱۳۷۴). مبانی پژوهش در علوم رفتاری. حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند. جلد ۱، تهران: آوای نور
- کرلینجر، فرد و پدهازور، الازار (۱۳۶۶). رگرسیون چند متغیری در پژوهش رفتاری. حسن سرائی. جلد ۱، تهران: مرکز نشر دانشگاهی
- کلاین، پُل (۱۳۸۰). راهنمای آسان تحلیل عاملی. جلال صدرالسادات و اصغر مینائی. تهران: سمت
- کینگ، ساموئل (۱۳۵۵). جامعه‌شناسی. مشفق همدانی. تهران: سیمرغ
- گسن، ریموند (۱۳۷۰). مقدمه‌ای بر جرم‌شناسی. مهدی کی‌نیا. تهران: نشر مترجم
- گورویچ، ژرژ (۱۳۵۲). درآمدی به جامعه‌شناسی حقوقی. حسن حبیبی. تهران: دانشگاه تهران
- محسنی تهریزی، علیرضا و شیرعلی، اسماعیل (۱۳۸۸). "عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی". فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۲.
- محسنی تهریزی، علیرضا (۱۳۷۰). "بیگانگی". نامه علوم اجتماعی. جلد ۲، شماره ۲. دانشگاه تهران
- محمدی اصل، عباس (۱۳۸۵). بزهکاری نوجوان و نظریه‌های انحراف اجتماعی. تهران: نشر علم
- معظمی، شهلا (۱۳۸۹). بزهکاری کودکان و نوجوانان. تهران: نشر دادگستر
- ممتاز، فریده (۱۳۸۱). نظریه‌ها و دیدگاه‌های انحرافات اجتماعی. تهران: شرکت سهامی انتشار
- مهاجرین، رضا (۱۳۸۳). "تأثیر حاشیه‌نشینی بر میزان بزهکاری در کلانشهرها". پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- مهدوی، محمدصادق و صدفی، ذبیح‌اله (۱۳۷۴). "بررسی عوامل مؤثر در انحرافات اجتماعی". پژوهشنامه علوم انسانی. شماره ۱۷. دانشگاه شهید بهشتی.
- میرزائی، محمد (۱۳۸۰). "طرحی از مسائل اجتماعی با تکیه بر مسئله طلاق و روند تغییرات آن در ایران". نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران. شماره ۴.
- نقسون، مارکوس و کلارک، رونالد (۱۳۸۸). فرصت و بزهکاری. محسن کلانتری و حمید قزلباش. تهران: دانش
- ویمر، راجر، دومینیک، جوزف (۱۳۸۴). تحقیق در رسانه‌های جمعی. کاوس سید امامی. تهران: سروش

Sociological Explanation of Effective Factors on the Youth Attitude to Crime (in Karaj Center of the Correcting and Training)

Zabihallah Sadafi

Ph.D., Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran.

Mohammad Valizadeh Kolivand

Master degree in Law Discipline, Tendency of the Criminal & Criminology, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran.

Received: 15 Feb. 2016

Accepted: 24 Apr. 2016

This paper is to explain Effective Factors on the Youth Attitude to Crime Sociologically and based on the theory of I. Ajzen & M. Fishbein (1980). Based on survey research methods and according to written interview techniques (based on Rensis Likert questionnaire), we tried to refer to Alborz Center of the Correcting and Training (Sampling method appropriate to the environment and estimate the sample size by the Morgan). Among 83 young people (boys) imprisoned, about 73 people were interviewed based on Multiple regression analysis and regression Square equation. As the result, it can be explained 55% change at attitudes to crime, with the impact of continued preferential interactions, Place of crime, and migration motives. Therefore, 30% of this amount is regarding the Share (positive /rising) of preferential interactions, 17% regarding the Share (positive /rising) of incidence of crime, and 7% regarding the Share (positive /Collective) of migration motives. So, with emphasis on mechanisms of socialization (Family, school, friends, organizations and the media) and with Creation of the Sports capital, Entertainment venues, libraries, Cultural centers, Religious communities and appropriate training Advertising through Billboards, shopping center, Malls, and so on, we can prevent the process of crime.

Keywords: Attitudes to Crime, Preferential Interactions, Social Rupture, Place of Crime and Migration Notices

